ПОЛИТИЧЕСКИТЕ УБИЙСТВА ОТ ЦЕЗАР ДО КАДАФИ

Заговори и престъпления, променили историята

Издателство
ПАРИТЕТ

ПОЛИТИЧЕСКИТЕ УБИЙСТВА
от Цезар до Кадафи
Заговори и престъпления, променили историята
256 стр.

Автор: Кевин Скот
Редактор: Яна Загорчинова

Издателство „Паритет“, София ул. „Н. Бончев“ № 3
телефон: 0879 471 930; Е-мейл: paritetlit@abv.bg

Искате ли да разберете как един фатален изстрел или удар с кинжал е могъл да прекрои картата на света и да промени съдбите на милиони? Тази книга ще ви преведе през две хиляди години история: от Юлий Цезар и средновековните крале до Мартин Лутър Кинг, Махатма Ганди и Муамар Кадафи. Пред вас няма да има суха хроника от дати, а ярки истории на хора, оказали се в самия център на борбата за власт.

Кой и защо се е решавал на убийство? Бил ли е престъпникът единак или зад него е имало заговор? Защо смъртта на един човек се е превръщала в начало на война, революция или политическа криза? Книгата разказва това на прост и увлекателен език и представя историята такава, каквато е била за нейните участници – опасна, непредсказуема и пълна с тайни. Всяка статия е напрегнат разказ, в който фактите се преплитат с атмосферата на епохата.

За поръчки на книги от www.paritetbg.com
получавате 20% отстъпка.

Всички права са защитени. Никаква част от тази книга не може да бъде възпроизведена в каквато и да е форма без писменото разрешение на притежателя на авторските права.

ISBN 978-619-153-710-5

СЪДЪРЖАНИЕ

ДРЕВЕН СВЯТ: ВЛАСТ, ЗАГОВОРИ И ПРЕДАТЕЛСТВА 5
Филип II Македонски. Самотен убиец или заговор? (336 год. пр.н.е.) 5
Юлий Цезар. Мартенските иди, променили Рим (44 год. пр.н.е.) 13
Комод. Краят на „Златния век“ на Рим (192) 22

СРЕДНОВЕКОВИЕ: КОРОНИ, МЕЧОВЕ И ТАЙНИ ЗАГОВОРИ 31
Вилхелм II Рижия. Загадъчната смърт на английския крал (1100) 31
Томас Бекет. Убийство в Кентърбърийската катедрала (1170 год.) 39
Конрад Монфератски. Ударът на асасините (1192) 49
Луи д’Орлеан. Убийството, което разцепило Франция (1407) 57

ВЪЗРАЖДАНЕТО И РЕЛИГИОЗНИТЕ ВОЙНИ 67
Джулиано Медичи. Кървавият заговор на Паци (1478) 67
Анри III. Кинжалът на монаха и краят на династията Валуа (1589) 74
Анри IV Френски. Ръката на Франсоа Раваляк (1610) 82

МОНАРХИИ И РЕВОЛЮЦИИ: XVIII–XIX ВЕК 89
Василий Кочубей. Екзекутиран за предупреждение към царя (1708) 89
Густав III. Изстрел на кралския маскарад (1792) 97
Павел I. Заговорът в Михайловския замък (1801) 103
Александър II. Последният удар на „Народна воля“ 110
Елизавета Австрийска. Сянка над Женева (1898).....116

ЕВРОПА НА ПРАГА НА КАТАСТРОФА..... 122
Александър I Обренович. Кървавата нощ в Белград (1903).....122

Франц Фердинанд. Убийството в Сараево, което взривило Европа (1914) 128
Григорий Распутин. Последната вечеря в двореца на Юсупови (1916) 135
Валтер Ратенау. „Куршуми срещу Ваймарската република“ (1922) 142

МЕЖДУ ДВЕТЕ СВЕТОВНИ ВОЙНИ 149
Генерал Кутепов. Преследването на лидера на Бялата емиграция от ОГПУ (1930) 149
Александър I Карагеоргиевич. Кралят, убит пред очите на Европа (1934) 155
Сергей Киров. Изстрелът, променил СССР (1934) 162
Хю Лонг. Кой уби „краля на Луизиана“? (1935) 170

СТУДЕНАТА ВОЙНА И ЕПОХАТА НА ГОЛЕМИТЕ СЪТРЕСЕНИЯ....177
Махатма Ганди. Три изстрела, разделили Индия (1948)....177
Патрис Лумумба. Екзекуцията, превърнала се в символ на Студената война (1961) 184
Мартин Лутър Кинг. Изстрелът, който разтърсил Америка (1968) 191
Ануар Садат. Убийство по време на военен парад (1981) 198
Улоф Палме. Главната тайна на Швеция (1986) 204
Джохар Дудаев. Генералът, обявил война на империята (1996) 211

СЪВРЕМЕННИЯТ СВЯТ: ТЕРОР, ВЛАСТ И РАЗПЛАТА 218
Ахмад Шах Масуд. Последният ден на „Лъва от Панджшер“ (2001) 218
Зоран Джинджич. Премиерът, който се изправил срещу мафията (2003) 224
Рафик Харири. Взривът, който променил Ливан (2005) 231
Беназир Бхуто. Изстрелът, разделил Пакистан (2007) 237
Муамар Кадафи. Последният ден на „полковника“ (2011) 245

ДРЕВЕН СВЯТ: ВЛАСТ, ЗАГОВОРИ И ПРЕДАТЕЛСТВА

Филип II Македонски
Самотен убиец или заговор? (336 год. пр.н.е.)

На върха на могъществото

През лятото на 336 год. пр.н.е. Македония се готвела за грандиозно събитие. В древната столица Ега се празнувала сватбата на дъщерята на цар Филип II, Клеопатра, с епирския цар Александър Молоски. Тържествата трябвало да демонстрират могъществото на държавата, която наскоро подчинила на себе си почти цяла Гърция.

По време на празничното шествие Филип решил да се появи пред събралите се без въоръжена охрана. Според античните автори той искал да покаже, че властта му не се основава на копията на телохранителите, а на уважението на съюзниците и поданиците. Този жест се оказал фатален.

Когато царят влизал в театъра, към него неочаквано се втурнал телохранителят Павсаний и го пробол с кинжал в гърдите. Опитвайки се да избяга, убиецът се подхлъзнал, паднал и бил настигнат от другите телохранители, които го проболи на място. По-късно тялото на Павсаний било разпънато като на предател. Така загинал човекът, превърнал Македония от второстепенно балканско царство в най-силната държава в региона.

Царят, променил Македония

Когато Филип II дошъл на власт през 359 год. пр.н.е., Македония преживявала тежки времена. Страната едновременно отблъсквала набезите на илирийците, фракийците и пеонийците и страдала от вътрешни раздори.

Филип успял не само да запази държавата, но и напълно да промени положението ѝ. Той провел военна реформа, създа-

Филип II, цар на Македония

вайки прочутата македонска фаланга, въоръжена с дълги сариси (копие, наподобяващо пика – бел. ред.), превърнал елитната конницата на хетайрите в основна ударна сила на армията, развивал обсадната техника и отделял голямо внимание на подготовката на войските.

Военните успехи били съпътствани от умела дипломация. Едни от противниците си Филип побеждавал със сила, с други сключвал изгодни съюзи. Неслучайно му се приписва известната поговорка:

„Магаре, натоварено със злато, ще превземе всяка крепост".

Решаващо събитие станала победата при Херонея през 338 год. пр.н.е., след която Македония установила господство над Гърция. На Коринтския конгрес гръцките градове-държави признали лидерството на Филип и се съгласили на обща война срещу Персийската империя.

Към момента на смъртта си царят бил на върха на своята мощ и вече подготвял най-големия поход в живота си.

Филип притежавал изключителни способности като държавен деец и военачалник, но съвременниците му отбелязват и суровия му характер. Той не се страхувал от жестоки разпри с противниците си, обичал разкошните пиршества, отличавал се с избухлив нрав и имал многобройно семейство. Той ценял веселите пиршества, неразреденото вино, шегите на сътрапезниците си и привличал към себе си хора заради остроумието им – при това не само македонци, но и гърци. Всички отбелязват пристрастието му към виното.[1] Филип имал много съпруги и наложници, а от различните му бракове се родили няколко деца. Отношенията му с наследниците (включително с Александър) били сложни. Съдбата на много от децата му се развила трагично. Именно тези противоречия по-късно породили множество версии за причините за убийството му.

[1] Много от негативните му черти (например обвиненията в коварство и вероломство) били преувеличавани от политическите му противници, като например атинския оратор Демосфен, чиито речи срещу царя са останали в историята като „филипики". Античните автори често се опитвали да очернят или, напротив, да възвеличаят даден исторически деятел.

Какво се знае за убийството?

В деня на сватбата на дъщерята на Филип II, в Еги се събрали представители на македонската аристокрация, съюзници и многобройни гости. Програмата на тържествата включвала пиршества, спортни състезания и театрални представления. Преди началото на едно от тях Филип решил да влезе в театъра без въоръжена охрана. До него били само синът му Александър и зет му Александър Молоски. В този момент към него се приближил бодигардът Павсаний и пред погледите на хиляди зрители му нанесъл с кинжал смъртоносен удар в гърдите. Убиецът се втурнал към градските порти, където, според някои сведения, го чакали коне, подготвени за бягство. Той обаче се препънал в една лоза и паднал. Телохранителите Пердика, Леонат и техните другари настигнали Павсаний и веднага го пронизали с копията си, без да се опитват да го хванат жив. Именно този детайл породил един от основните въпроси, съпътстващи разследването вече повече от две хилядолетия. Ако убиецът е бил ликвидиран веднага, никой вече не е могъл да разбере дали е действал сам или е изпълнявал чужда воля.

Историците и до днес не са стигнали до единодушно мнение. Едни смятат убийството за лично отмъщение, други – за добре подготвен политически заговор.

Първа версия. Лично отмъщение на Павсаний

Официалната версия, разпространена веднага след убийството, обяснявала постъпката на Павсаний изключително с лична обида.

Според свидетелствата на античните автори, най-вече на Аристотел, Павсаний бил подложен на унижение от страна на влиятелния военачалник Атал – роднина на новата съпруга на Филип, Клеопатра. Телохранителят поискал виновникът да бъде наказан, но царят предпочел да не влиза в конфликт с един от най-близките си военачалници. Ограничавайки се с почести и повишение за Павсаний, Филип фактически оставил обидата без подобаващо възмездие. Според тази версия, телохранителят е затаил омраза и след известно време е решил да отмъсти на самия цар.

Много съвременни историци признават този мотив за напълно възможен. Възниква обаче логичният въпрос: би ли могъл един човек самостоятелно да подготви покушение срещу най-могъщия владетел на Гърция?

Втора версия. Заговор на македонската аристокрация

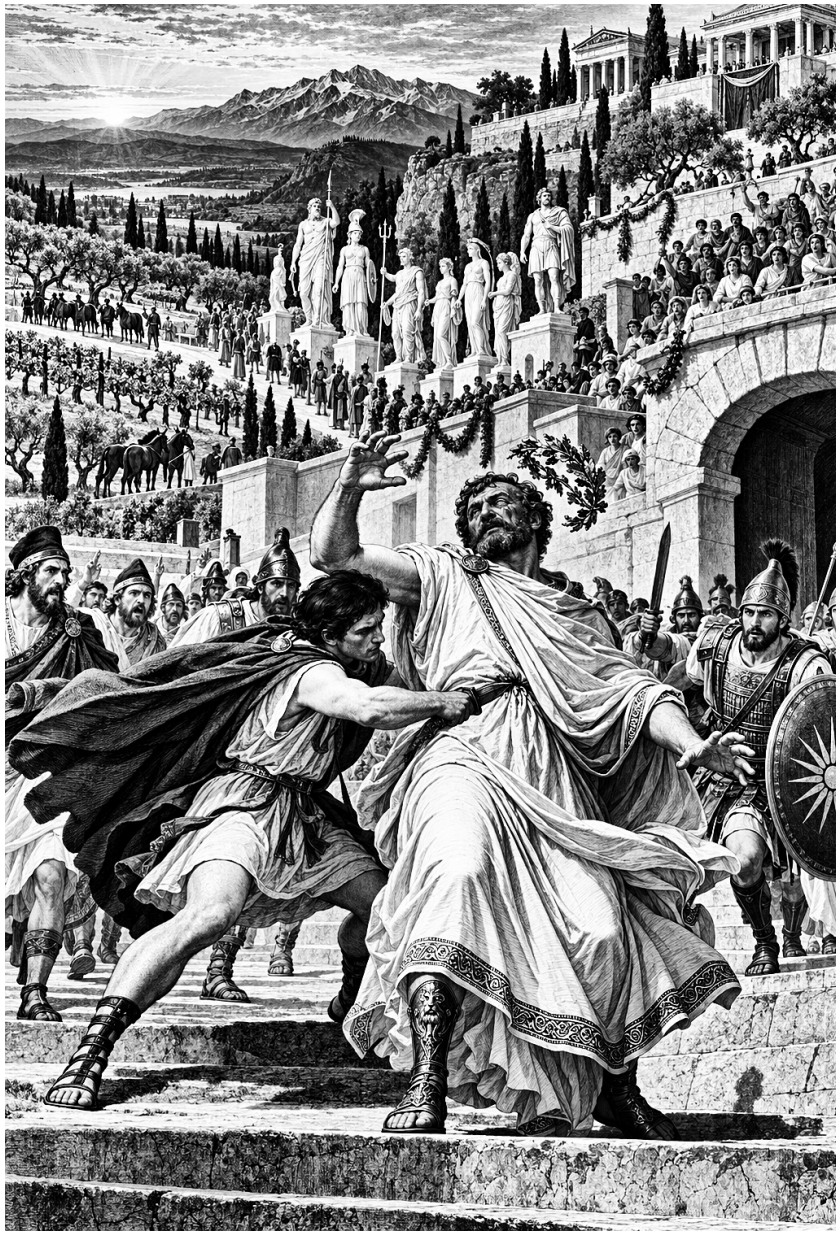
След смъртта на Филип властите обявили, че Павсаний не е действал сам. Под подозрение попаднали представителите на влиятелния род Линкестиди – Арабей и Херомен. Тази версия имала основание. Политиката на Филип значително укрепила централната власт, но едновременно с това ограничила самостоятелността на старата македонска аристокрация. Особено болезнено това било възприето от родовете от Горна Македония, свикнали с почти независимо положение. За част от аристокрацията смъртта на царя можела да означава шанс да си върнат изгубеното влияние.

След възкачването си на трона Александър заповядал Арабей и Херомен да бъдат екзекутирани. Това обаче все още не доказвало участието им в заговора. За победителите често било изгодно да представят политическите си противници като виновници за убийството. Освен това Павсаний не произхождал от рода на Линкестидите, а от Орестидите.

Това кара много изследователи да предполагат, че ако заговорът наистина е съществувал, бодигардът е могъл да бъде използван като изпълнител, без да бъде запознат с всички подробности. Затова версията за заговор на аристокрацията остава вероятна, но за нея няма преки доказателства.

Трета версия. Олимпиада и Александър

Най-известна станала хипотезата за участието на Олимпиада – първата съпруга на Филип и майка на Александър. След като царят се оженил за младата Клеопатра, положението на Олимпиада рязко се влошило. Тя напуснала Македония и заминала за Епир, опасявайки се, че бъдещите деца на новата съпруга биха могли да оспорят правата на Александър върху трона.

Убийството на цар Филип Македонски

Плутарх и Юстин споменават една любопитна подробност: след убийството Олимпиада уж била почела паметта на Павсаний, като положила венец върху тялото му. Именно този епизод по-късно започнал да се разглежда като косвено доказателство за нейното възможно участие в заговора. Понякога под подозрение попадал и Александър. След смъртта на баща си той бързо взел властта в свои ръце и започнал да елиминира потенциалните си съперници.

Въпреки това повечето съвременни историци подхождат с предпазливост към тези обвинения. Александър вече бил признат за наследник на трона, а откритото участие в убийството на баща му би създало огромен политически риск за него. Нито един античен източник не предоставя убедителни доказателства за участието му в организирането на покушението.

Ето защо версията за съучастието на Олимпиада и Александър остава една от най-обсъжданите, но все още се основава предимно на косвени свидетелства, а не на достоверни факти. Често изследователите комбинират няколко версии: например, личната обида на Павсаний е могла да бъде използвана в техен интерес от други политически сили. Има и още един любопитен момент: след убийството убиецът не е бил заловен жив и не е разпитан – преследвачите му го убили веднага. Това породило слухове, че за някого е било крайно неизгодно разследването да разкрие имената на истинските поръчители.

Историците са единодушни, че няколко групи едновременно са могли да извлекат полза от смъртта на Филип II – понякога мотивите се припокриват, а понякога версиите си противоречат. Управителят на Епир и братът на Олимпиада, Александър Молоски, също фигурирал в някои версии. Той е могъл да има както лични (отмъщение за роднини, екзекутирани по-рано от Филип), така и политически мотиви.

При това е важно да се разбере, че убиецът – телохранителят Павсаний – не е действал в изолация. Разбира се, той е могъл да има лични причини, но политическите кръгове са могли да се възползват от това и да го подтикнат към действие. Историята остава заплетена, няма преки доказателства, а историците и до днес спорят кой е изиграл решаваща роля.

Павсаний не бил заловен жив: охранителите го настигнали и го проболи с копия. Възникнал въпроса: дали това не е било направено умишлено, за да се прикрият следите от евентуален заговор? Ако Павсаний би бил разпитан, той би могъл да назове имената на поръчителите.

Историците нямат единодушно мнение: едни се наклонят към версията за лично отмъщение, други виждат сложен заговор с участието на няколко сили, а трети смятат, че истината вероятно се намира някъде по средата. Липсата на преки писмени доказателства (например писма или официални протоколи от разследването) оставя място за интерпретации.

Юлий Цезар
Мартенските иди[2], променили Рим (44 год. пр.н.е.)

Републиката на ръба на гибелта

Историята познава не малко политически убийства, променили съдбата на държави, но малцина са оказали такова влияние върху хода на световната история, както смъртта на Гай Юлий Цезар в мартенските иди на 44 год. пр.н.е. Заговорниците били убедени, че с няколко удара на кинжалите ще спасят свободата и ще върнат на Рим републиканските традиции. Но се случило точно обратното: убийството ускорило краха на Републиката и отворило пътя към създаването на Римската империя.

За да разберем причините за заговора, трябва да разгледаме последните десетилетия от съществуването на Римската република. След победите над Картаген, Македонското царство и елинистичните държави на Изтока, както и след покоряването на Галия, и по-голямата част от Испания, Рим се превърнал в най-голямата сила в Средиземноморието. В столицата се стичали богатства, роби, произведения на изкуството и военна плячка.

Политическата система обаче почти не се променила. Държавният механизъм, създаден за малък град-държава, вече не съответствал на мащабите на огромната държава. Сенатът постепенно се превърнал в арена на борба между влиятелни родове, държавните постове – в средство за лично обогатяване, а управителските длъжности в провинциите често се използвали за бързо натрупване на богатство.

Не по-малко опасно ставало и социалното разслояване. Докато аристокрацията строяла разкошни вили, хиляди дреб-

[2] Идите (лат. Idus) – в древноримския календар това е ден в средата на месеца, посветен на бога Юпитер.

Именно „мартенските иди“ (15 март 44 год. пр.н.е.) са останали в историята като денят на убийството на Гай Юлий Цезар.

Юлий Цезар

ни земевладелци фалирали. Завръщайки се след дългогодишна служба, ветераните често откривали, че земите им са изкупени от собственици на огромни поземлени владения, в които работели роби. Загубили имуществото си, бившите войници се преселвали в Рим, попълвайки редиците на градската беднота.

Политическият живот се разделил на два лагера. Оптиматите[3] защитавали интересите на старата сенатска аристокрация, а популярите искали да спечелят подкрепата на народа, обещавайки реформи. Зад политическите лозунги се криела ожесточена борба за власт.

Още преди появата на Цезар републиката преживяла кървавото противостояние между Гай Марий и Луций Корнелий Сула. След като победил съперниците си, Сула за първи път въвел легионите в Рим, обявил се за диктатор и започнал проскрипциите – масови екзекуции на политически противници с конфискация на имуществото им. Формално републиката се запазила, но уважението към закона било подкопано. Именно в такава атмосфера започнала политическата кариера на Гай Юлий Цезар.

Личността на Цезар и пътят към властта

Цезар произхождал от древния патрициански род на Юлиите, който проследявал родословието си до легендарния Еней и богинята Венера. Древността на рода обаче не означавала богатство. Наложило му се да постигне успех благодарение на собствените си способности.

Съвременниците му отбелязват изключителната му памет, красноречието, политическата му гъвкавост и умението му да печели симпатиите на хората.

[3] Оптиматите (от лат. optimus – „най-добър“) – политическо течение в късната Римска република (II–I век пр.н.е.), което отстоявало интересите на сенатската аристокрация и се стремяло да запази привилегиите на нобилитета. Популярите (от лат. populus – „народ“) – течение, което се застъпвало за разширяване на правата на народното събрание, провеждане на земеделски и политически реформи в интерес на плебеите и италийците. Противопоставянето между оптиматите и популярите се превърнало в един от ключовите фактори за кризата на републиката.